

Nenastoupili - animovaný film (11 minut) www.muzeumvkrabicce.cz Úvod k příběhu a text pro učitele

Nenastoupili

Na podzim roku 2017 nejprve 78 dětí Základní školy Chocerady v rámci výtvarného oboru pobočky ZUŠ Josefa Suka Benešov vyslechlo příběh Evy Benešové. Pod dojmem jejího vyprávění pak děti namalovaly první obrázky - první pracovní lepoprelo (scénář). Poté jsme přizvali ke spolupráci animátorku Magdalénu Kvasničkovou - ze spolku Ultrafun.cz.

Scénář, režie, jednotlivé obrázky vznikaly spoluprací dětí a dospělých, v reakci na jejich pocity z příběhu a na jejich nápady. Výtvarná podoba (více než 2000 obrázků) rostla dětem pod rukama v rámci výtvarného oboru ZUŠ J. Suka pod vedením Miroslavy Bažantové.

Více k příběhu si lze poslechnout zde: <https://plus.rozhlas.cz/mlcte-nebo-nas-zabijou-pribeh-egy-benesove-rozene-weiszove-6511499>

Příběh čtyřčlenné židovské rodiny (dvou rodičů a dvou velmi malých dětí Evy a Petra) je složitý a těžko uvěřitelný. Po zdařilém útěku vlakem z tehdejšího Protektorátu Čechy a Morava se rodina na konci roku 1942 ocitla na jižním Slovensku, území, jež od listopadu 1938 připadlo Maďarsku. Hlavními aktéry příběhu jsou rodiče Evy Benešové, maminka Pavla, rozená Estreicherová a tatínek Pavel Weisz. Odmítli nosit označení žlutou židovskou hvězdou, a raději se vydali na velmi riskantní cestu.... Neuposlechli žádnou z výzev k nástupu do transportu. Riskovali, protože pochopili, že zůstat je ještě horší. Přežili jako jen jedni z mála, kteří se odhodlali vzepřít promyšlené mašinerii likvidace.....

Ad I. V první části tohoto doprovodného textu uvádíme, jak lze film využít na druhém a prvním stupni základních škol.

Ad II. Druhá část se věnuje pozadí (stručný úvod) historických událostí, v kterých se příběh filmu odehrával.

Ad III. V třetí části jsme shromáždili otázky (odpovědi na otázky), které byly paní Benešové během zkušebního uvádění filmu na školách kladeny.

I. Využití filmu pro výuku

- 2. stupeň ZŠ:

Film "Nenastoupili" – zobrazuje situaci člověka v ohrožení, a navozuje otázky – tíha rozhodování, odvaha se vzepřít, obrovská rizika, pomoc druhému za cenu ohrožení vlastního života a jiná s tím související témata:

- existence předválečného Československa,
- proč bylo tak těžké uvěřit, že v tehdy prosperující multinárodní demokratické společnosti na území Čech a Moravy se může uskutečnit plánovaná likvidace jedné skupiny lidí
- různý průběh události za války v českých zemích a na Slovensku, (změna situace v roce 1944 v Maďarsku a na Slovensku),
- různé situace různých lidí, které postihl holocaust,

Žáci mohou jako první krok po zhlédnutí napsat několik otázek, které je napadly v průběhu sledování filmu a zkusit hledat odpovědi.

- 4. a 5. třída:

- žáci diskutují o obrazech, které v nich po zhlédnutí filmu zůstaly a odpovídají na otázky, jak by se chovali oni, popřípadě, jestli znají jiný válečný příběh.

II. Historické souvislosti:

Na Slovensko rodina dorazila postupně do konce roku 1942. Tatínek (původem ze slovenského Lučence), se stal po zabrání Lučence občanem maďarského státu. Maďarský stát inklinoval jak k nacistickému Německu, tak k fašistické Itálii. Jako občan židovského původu byl donucen nastoupit do pracovního tábora v Budapešti. Rodina nebyla jen na útěku, ve válce, ale měla i kontakty na odboj. Musela se ukrývat a zažila lidskou podporu ale i zrádná udání. Tatínkovi se z tábora podařilo utéci a vytrvale hledal pro rodinu úkryt, peníze a jídlo. Když se mu rodina ztratila, vyptával se příbuzných, známých a u odbojářů, až ji zase našel.

Pokusíme se uvést okolnosti vedoucí k jejich rozhodnutí:

Už před okupací českých zemí v březnu 1939, ale zejména po ní, přibývalo protižidovských příkazů a zákazů, jež vedly k omezení svobody Židů a po 21. červnu 1939 i k jejich zjevnému pronásledování. Již v tzv. druho-republikovém období Československa bylo v důsledku mnichovského rozhodnutí zjevné, že demokratický politický systém se radikalizuje, a to zvláště vůči Židům. Vše nasvědčovalo tomu, že osud Židů v Československu bude obdobný jako život Židů v Německu po nástupu k moci Adolfa Hitlera koncem ledna 1933. Mnozí Židé již tehdy volili útěk z Německa právě do Československa a již s prvními uprchlíky přicházely zprávy o pronásledování a likvidaci nepohodlných osob hitlerovským režimem. Po březnu 1939 změny státněpolitických poměrů však nutily nejen německé Židy prchat dál, mimo centrální Evropu. To bylo později těžší a těžší, a po napadení Polska německými nacisty 1. září téhož roku, už skoro nemožné. Vše se ještě zhoršilo po úspěšném atentátu na říšského protektora Reinharda Heydricha v červnu 1942. Rodiče Evy a Petra odmítli nosit označení žlutou židovskou hvězdou. Pronásledování blízkých a jejich mizení je vedlo k rozhodnutí vzepřít se nacistické mašinérii a tajně z protektorátu odejít.

Lučenecké ghetto (k otázce 6)

V listopadu 1938 v důsledku tzv. vídeňské arbitráže bylo město Lučenec obsazeno maďarským vojskem, jeho název v maďarštině byl – Losonc, a rovněž získalo statut župního města. V roce 1944 byla v kraji zavedena tvrdá opatření proti Židům a v květnu bylo v Lučenci vytvořeno ghetto. Druhá vlna perzekuce Židů začala v září 1944 a trvala až do března 1945.

Z webu holocaust.cz uvádíme (upravená citace):

Obsazení maďarského území německou armádou 19. března 1944 proběhlo hladce a bez odporu. Vládu v zemi fakticky převzali nacisté a „konečné řešení“, jehož vedením byl pověřen Adolf Eichmann, se s ohledem na blížící se frontu rozeběhlo na plné obrátky. V dubnu 1944 vstoupilo v platnost nařízení o povinném označování Židů žlutou hvězdou. Od konce dubna platí v Maďarsku nařízení o soustředování obyvatel venkova do ghatt vytvořených ve více než 55 obcích (včetně těch na jižním Slovensku). Ve strašných podmínkách strávili lidé v ghettu jen pár týdnů. Pak byli nahnáni do nákladních vagónů a odvezeni do plynových komor v Osvětimi. Z Maďarska do Osvětimi bylo deportováno 437 402 Židů, z nichž bylo 80% zavražděno.

<https://www.holocaust.cz/dejiny/soa/holocaust-v-evropskych-zemich/holocaust-v-madarsku/>

III. Otázky k příběhu (z praxe)

1. Příčiny antisemitismu viz:

<https://www.holocaust.cz/dejiny/antisemitismus-2/historicky-vyvoj-antisemitismu/>

2. Proč se ostatní nevzepřeli

Většina lidí prostě netušila a neuměla si představit, co je čeká, nebo nechtěli vše opustit. Vystěhování jim bylo byrokraticky komplikováno a ztíženo mnoha způsoby. V určité době už to prostě nebylo vůbec možné.

3. Schovávání v opuštěných bytech - kde, jak dlouho, jak to fungovalo

Šlo o prázdné zapečetěné byty po Židech již odvezených. Tatínek pečeti odstranil a paní Pižlová (domovnice) je po odchodu rodiny zase uzavřela. Dobu si Eva přesně nepamatuje, přibližně v roce 1941-2 (Evě byly necelé dva roky), ale skončilo to útekem rodiny na Slovensko.

4. Jak se dařilo domovnici opatřovat celé rodině jídlo

Paní Pižlová jídlo nakupovala za peníze od Eviných rodičů na černém trhu.

5. Jak se dostali do Lučence

Tatínek získal poštou doklad, že je maďarským občanem. Doklad mu zajistila jeho šestnáctiletá sestra ze svých úspor (podle vyprávění prostě rozbila prasátko). Pro maminku tatínek koupil doklad od dívky, kterou oslovil na nádraží. Maminka se pak maskovala šátkem, aby vypadala mladší. Doklad dívce později ze Slovenska vrátili poštou.

6. Informace o ghettu v Lučenci

Do tohoto ghetta, které bylo vytvořeno pro Židy z tehdy maďarského lučeneckého okresu (s jednoznačným cílem, aby byli soustředěni pro transport do Osvětimi), se dostala i rodina Weiszová. Vывést rodinu z ghetta se tatínkovi (informace měl) pravděpodobně podařilo díky uniformě z pracovního tábora, kterou měl po útěku ještě stále na sobě. Rodina ještě tu samou noc uprchla přes hranice na území Slovenského štátu.

7. Rybářský lístek – získání nových dokladů

Ani na maďarském ani později na slovenském území rodina neměla platné doklady. Tatínek jako dobrý rybář a myslivec zkusil zajít do rybářského spolku a po vykonání zkoušky dostal rybářskou legitimaci. Průkaz na jméno Pavol Kováč mu pak potvrdil i myslivecký spolek. Získal pak ještě prázdné formuláře od spřátelené uklízečky na místním úřadě. Rodiče je vyplnili na nejbližší slovenské jméno Kováč.

8. Jablůň se zmrzlými jablíčky - co jedli jinak

Eva si vzpomíná na kupovaný chléb, marmeládu od pastevců a vesničanů. Tatínek si vždy dokázal někde peníze vydělat nebo vypůjčit.

9. Jak je tatínek na salaši našel

Tatínek se vytrvale vyptával lidí, dokud něco nezjistil. Měl spojení s partyzány a odbojem, kterému průběžně pomáhal.

10. Jak se jim podařilo utéct z vlaku do Kremničky

V tu dobu již soustředovací tábory na Slovensku (v Kremničke, Seredi, Novákách a Vyhních) sloužily ke shromažďování Židů do transportů. Podmínky v lágrech byly k nepřežití. Tatínek tyto informace měl. Ve vlaku byli opilí střilející němečtí vojáci vracející se z fronty. Tatínek celou rodinu odvedl na WC a v místě, kde vlak zpomalil, nařídil rodině vyskočit z vlaku. Maminka vyskočila jako první. Evu tatínek musel z vlaku vystrčit, bála se. Dvouletého Petra vzal otec do náruče a rychle skočil za Evou. Schovali se pod nejbližší odstavený vagon.

*Doc. PhDr. Zlatica Zudová-Lešková, CSc. (odborná část), Mgr. Marie Zahradníková (metodická část)
Kontakt (zajímají nás další otázky dětí, které k příběhu mají, pracovní listy): Mgr. Marta Vančurová*

Prosíme kontaktujte : Marta Vančurová, tel. 603147074, martavan@gmail.com